

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

УДК 378.12

Наталія Кардашук, викладач вищої категорії, методист,
кафедри природничо-математичних дисциплін,
Луцького педагогічного коледжу

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються чинники, що впливають на розвиток педагогічної творчості викладача вищого навчального закладу, становлення педагогів початківців та зростання їх творчої активності. Актуальність цієї проблеми обумовлюється високою потребою в розробці теоретичних і практичних аспектів розвитку професійної творчості викладача.

Ключові слова: педагогічна творчість, наукова творчість, творчий процес, творча ситуація, творче зростання, творча активність.

Літ. 11.

Наталья Кардашук, преподаватель высшей категории, методист,
кафедры естественно-математических дисциплин,
Луцкого педагогического колледжа

ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассматриваются факторы, которые влияют на развитие педагогического творчества преподавателя высшего учебного заведения, становления начинающих педагогов и роста их творческой активности. Актуальность этой проблемы обусловливается высокой потребностью в разработке теоретических и практических аспектов развития профессионального творчества преподавателя.

Ключевые слова: педагогическое творчество, научное творчество, творческий процесс, творческая ситуация, творческий рост, творческая активность.

Natalia Kardashuk, Teacher of Higher Category, Methodologist,
Natural Sciences and Mathematics Department
Lutsk Pedagogical College

FACTORS OF TEACHER'S PEDAGOGICAL WORK DEVELOPMENT AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article reveals factors, that influence teacher's pedagogical work development at a higher educational establishment, newcomer teachers formation and increase of their creative activity. Significance of this problem is caused by a strong demand in development of theoretical and practical aspects of teacher's pedagogical work development.

Keywords: pedagogical work; scientific work; creative process; creative situation; creative increase; creative activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Педагогічна діяльність як творчий процес досліджується недостатньо. Позначається складність проблеми, її багатогранність, що виникає від неповторності педагогічних явищ та дозволяє називати педагогіку не лише наукою, але і мистецтвом. Цілком слушно зауважують окремі дослідники, що причиною існування негативних педагогічних явищ є "формальне ставлення до педагогічної творчості, поверховий характер інноваційних процесів, наявність негативних стереотипів та шаблонність мислення педагогів" [9, 26].

Потреба ж розібратися у суті і чинниках формування і розвитку творчості педагога велика,

оскільки в сучасних умовах це один з принципів професійної праці викладача.

Аналіз досліджень за проблемою. У теорії та практиці психолого-педагогічних досліджень ученими розглядаються різні підходи щодо становлення та розвитку педагогічного професіоналізму (І.Д. Бех, С.У. Гончаренко, М.В. Гриньова, І.А. Зязюн, В.І. Євдокімов, О.М. Пехота та ін.) Аспектами наукових досліджень були різноманітні процеси творчої педагогічної діяльності, а саме: сучасні інноваційні процеси як продукт творчої педагогічної діяльності (О.М. Пехота), творчий потенціал зростання педагогічного професіоналізму в системі методичної підготовки (Г. Данилова), основні

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

компоненти творчої педагогічної діяльності (І.А. Зязюн), проблеми педагогічної творчості вчителя у спадщині В.О Сухомлинського (М. Антоненко) [9; 4; 10; 6; 5; 2] та ін.

Метою статті є розгляд чинників розвитку творчого потенціалу викладача та обґрунтування умов, які сприяють розвитку індивідуальної творчості, самореалізації та підвищенню компетентності особистості педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна творчість педагога зазвичай розглядається в двох взаємозв'язаних і взаємообумовлюючих видах: наукова творчість і педагогічна творчість. Перше означає постійний пошук, створення нових знань, виявлення нових закономірностей і обґрунтування принципів, які існують в педагогічних явищах. Основним завданням педагогічної творчості є розкриття і застосування нових, оптимальних систем повідомлення знань, залучення студентів до вже знайденого в науці і практиці підготовки фахівців, розвитку у них умінь самостійно працювати, досягаючи вершини професійної майстерності.

Педагогічна творчість стосується різних сторін діяльності викладача. Продуктом творчого педагогічного пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми і методи виховання, нестандартні підходи в управлінні навчально-виховним процесом [3, 326].

Праця викладача завжди припускає творчість, оскільки він постійно пов'язаний з особою студента, що росте, розвивається, набуває знання, уміння, переконання, звички. У кожного ці процеси протікають унікально, на тлі різного сприйняття світу, неоднакової міри розвитку мислення, здібностей, природних задатків. Знайти, сконструювати кращі поєднання особових якостей людини і умов його виховання і навчання з урахуванням рівня розвитку творче завдання викладача.

Таким чином, творчість педагога доцільно визначити як індивідуальну своєрідну систему його розумових і практичних дій з оновлення учбово-виховного процесу шляхом розробки, конструювання його нових елементів, усунення застарілих засобів, форм і методів роботи, реалізації принципово нових, оригінальних, ефективних рішень педагогічних завдань.

Причому усі форми та види діяльності, які виконує викладач вищого навчального закладу, завжди педагогічно орієнтованими. Особистості педагога як соціальному типу органічно належить особливий професійний тип світовідношення – педагогічне ставлення до всього оточуючого середовища, до кожної людини, до кожної речі, з якою він зустрічається. Це особливе педагогічне

ставлення до світу ще називається педагогічним покликанням (див. напр. Морозов і Чернілевський [8], які на цьому понятті будують всю свою теорію самовиховання і творчості педагога вищої школи).

Творчість викладача розвивається під впливом об'єктивних і суб'єктивних передумов. Об'єктивними передумовами виступають: соціальні стосунки в країні, педагогічному і студентському колективах, прогрес в науці і техніці, вдосконалення умов і засобів підготовки студентів, зростання педагогічної майстерності викладацького складу [7, 274].

Серед суб'єктивних система поглядів викладача на процеси, що відбуваються в суспільстві, його моральність, духовні цінності, покликання до професії, робота з людьми, прагнення до самовираження в педагогічній роботі, його особисті якості творця.

Виявлені особливості педагогічної творчості: співтворчість із студентами, спресованість у часі, неповторність ситуацій і завдань, відносність отриманих результатів, органічне поєднання різних видів творчості та ін. Умови, в яких проявляється ця специфіка, своєрідні: регламентація творчості викладача вищого навчального закладу нормативними документами; субординація в стосунках, обумовлена відмінністю в посадах; характер завдань, що вирішуються тощо.

Педагогічна творчість стосується різних сторін діяльності викладача. Продуктом творчого педагогічного пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми і методи виховання, нестандартні підходи в управлінні навчально-виховним процесом. Сучасні дослідження переконують, що педагогічна творчість починається з глибинного розуміння викладачем сутності своїх педагогічних дій в умовах цілісної системи роботи.

Відомо, що головною особливістю творчої особи є потреба в творчості, яка визначається, переважно, способом життя і діяльності людини. Отже, якості творчої особи нерозривно пов'язані з суспільно-історичними умовами їх формування і розвитку у викладача. Орієнтація в цих якостях дає можливість виявити творчі риси педагога, зосередити увагу на їх розвитку і саморозвитку, застерегти від обмеження і пригнічення.

Усі психічні риси особистості (сприйняття, мислення, почуття тощо) істотно перетворюються у зв'язку із створенням нового, з творчістю, утворюючи особливу визначеність, що дозволяє їх згрупувати за основними етапами творчого процесу, тому що кожен етап вимагає особливих проявів якостей особистості [1, 93].

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Першим етапом творчого процесу є етап виникнення творчої ситуації. На цьому етапі відбувається зіткнення викладача з новим, невідомим; настає стадія творчої невизначеності, напружених зусиль із пошуку оптимального варіанту дій: йде прихована, мало усвідомлювана, а то і несвідома робота думки. В результаті здійснюється усвідомлення проблеми, її суперечності і можливих шляхів вирішення. Тут найбільш важливі якості: почуття новизни, незвичності явища; чуйність до протиріч, критичність, схильність до творчого сумніву; здатність випробовувати інформаційний голод (“жадоба пізнання”), внутрішня боротьба думок.

Наприклад, однією з якостей творця є почуття нового. Досвід свідчить, що серед викладачів є люди, що вважають за краще жити і працювати “без новин”: так зручніше і спокійніше. Це і є педагоги без творчого вогника, як правило, люди, слабкі духом, котрі бояться яких-небудь змін, чіпляються за відоме, звичне. Особливо небезпечно, коли такі люди займають ключові, відповідальні пости. Вони стають самі чиновниками від педагогіки і оточують себе подібними “фахівцями”.

Викладач стає творцем, коли у нього сформовані: стабільний інтерес до нового, прогресивного, досконалого; емоційно-естетичні риси творчості; розвинене уміння бачити незвичайне в звичайному, по-новому поглянути на звичне, дивуватися з того, що відбувається.

На другому етапі творчого процесу – евристичному, здійснюється генерування ідеї, задуму, синтез нового; розвиток рішення цього задуму, його конкретизація. Для реалізації цих творчих дій особливої значущості набувають інтуїція, творча уява, оригінальність мислення, емоційна збудливість, сміливість і рішучість в творчій ситуації.

Якщо викладач володіє, наприклад, розвинутою інтуїцією, тобто сплавом досвіду і розуму, то він, поза сумнівом, матиме в розпорядженні здатність до творчої уяви, фантазію, що дозволяє пов’язати суперечливе. Інакше кажучи, проявляти справжню творчість, діалектичне мислення.

Навпаки, коли викладач є обережним, боїться працювати із студентами в ключі вирішення діалектичних протиріч, допускає зміщення діалектичного мислення з формально-логічним, тоді доводиться констатувати відсутність у нього широкого, філософського підходу до об’єктів творчого інтересу, недостатній розвиток фундаментальної творчої здатності.

Третій, завершальний етап, припускає обґрунтування нового, перевірку і втілення в педагогічну практику. Для цього етапу творчого

процесу істотні такі якості, як самокритичність, наполегливість в доведенні справи до кінця, здатність користуватися різними формами доказів, обґрунтування результатів творчості, достатня широта і глибина знань, досвіду і умінь для втілення нового в педагогічному процесі.

Поза сумнівом, якщо у викладача недостатньо розвинені, наприклад, самокритичність (відносно результатів творчості), наполегливість в доведенні справи до кінця, то сама краща ідея, гіпотеза, концепція, задум виявляться неспроможними або нереалізованими.

Зрозуміло, якості, що набувають особливого значення на тому або іншому етапі творчого процесу, діють на усіх його етапах. Поєднуючись з неповторними рисами конкретного викладача, особливостями його творчих пошуків, вони утворюють унікальний сплав творчої індивідуальності.

Проблема творчого зростання викладача – одна з найбільш актуальних, оскільки вдосконалення його педагогічної майстерності є головною умовою підвищення якості учбово-виховного процесу.

Відомо, що регулювати і направляти активність людини можна тільки тоді, коли знаєш мотиви його діяльності. Дослідження показало, що домінуючими мотивами діяльності викладачів вищих навчальних закладів є: прагнення виростити із студентів порядних людей, різнобічно підготовлених фахівців; чесно і сумлінно виконувати свої службові обов’язки; підтримка з боку адміністрації і колег; потреба в творчості і самоствердженні; прагнення бути висококласним фахівцем тощо.

Останніми роками різко зросла значущість матеріальних стимулів професійного зростання, премій, заохочень і нагород, а також позитивної оцінки діяльності педагога, підтримки його новаторських ініціатив.

Значну роль в активізації творчого зростання викладача грають внутрішні мотиви, що сформувалися під впливом минулого досвіду. Тому жорстко управляти професійно-творчим розвитком педагога неможливо. Отже, потрібне створення, передусім, зовнішніх умов, які б стимулювали розвиток мотивації творчості викладача, оптимальний прояв необхідних якостей. Це підвищує вірогідність посилення його творчої активності.

Серед вказаних чинників велику значущість мають керівники педагогічних колективів. Опитування викладачів показують, що головну роль в стимулюванні їх професійно-творчого зростання грають три чинники: керівники вишу, кафедр; вивчення науково-методичної літератури,

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

особливо новинок в області психології і педагогіки; контрольні перевірки учбового заняття.

Вивчення конкретних форм підвищення кваліфікації в стимулюванні творчості викладачів показало, що найбільш дієвим є відкрите і пробне заняття, неформальна взаємодопомога колег і самостійна робота по самовдосконаленню. Значно слабший вплив участі викладача в роботі предметно-методичних секцій і взаємне відвідування занять згідно затвердженого плану, відвідування і аналіз заняття керівниками, особливо співробітниками учбових відділів.

Найбільше цінується відвідування відкритого заняття досвідченого колеги, коли дійсно демонструється досвід авторитетного в колективі педагога, якщо, звичайно, заняття не носить характер парадного заходу.

Сильним стимулом творчої активності є неформальне ділове спілкування викладачів. Воно перевершує за своєю результативністю багато офіційно встановлених форм методичної роботи, оскільки завжди цільове, тобто спрямоване на задоволення конкретної потреби викладача в отриманні методичної допомоги, що враховує індивідуальні особливості його особи. В ролі неофіційних консультантів виступають зазвичай викладачі, близькі до цього педагога за стилем своєї діяльності.

У зв'язку з цим правомірним є висновок: важливою умовою підвищення результативності методичної роботи є її індивідуалізація, задоволення актуальних запитів конкретного викладача. Якщо розглядати об'єктивні чинники, що впливають на творчу активність педагога з боку методів, то слід помітити переважання комунікативних методів впливу: вимог (пропозицій, рекомендацій, директивних вказівок тощо); оцінок (схвалення, похвал, підтримки, засудження, осуду); методів громадського заохочення і матеріального стимулювання [11, 342].

Найбільш сильними стимулами є оцінні методи: прояв доброзичливої уваги до успіхів педагога з боку керівництва вищого навчального закладу і колег. Схвалення і підтримка колективу педагогів, уміння керівників помітити, оцінити і підтримати позитивне, новаторське в роботі викладача мають виключно важливе значення. Визначальна роль цих чинників відзначається абсолютно усіма творчо працюючими керівниками.

Таким чином, творча активність педагога залежить, кінець кінцем, від усіх елементів ситуації, що склалася, а це означає, що проблема педагогічної творчості може бути успішно розв'язана тільки комплексно. При цьому провідну роль відіграє активізація самостійних

зусиль викладача по освоєнню досягнень психології і педагогіки, передової практики.

Особливої уваги в колективі потребують початкуючі викладачі. Як правило, вони відносно добре розбираються в теорії, але слабо володіють педагогічною технікою. Останнє – справа наживна. Проте в структурі особи викладача є такі якості, які розвиваються з ранніх періодів життя (уміння поставити себе на місце іншої людини, проникнути в її духовний світ, справедливість, тактовність, мовна культура, емоційно-вольова стабільність тощо) і визначають придатність до педагогічної, творчої діяльності.

Процес оволодіння педагогічною діяльністю називається професійною адаптацією. Передусім, це адаптація емоційна: пристосовування до нового незвичного життєвого устрою, зняття стану підвищеного збудження через відчуття незвичності і новизни. Це – досить швидкоплинний процес.

Надзвичайно важливим чинником, який стимулює творче зростання початкуючого педагога, є допомога досвідчених колег, особливо на перших порах професійного становлення. Ця допомога найбільш ефективна, коли вона надається не лише в офіційному, але і напівофіційному плані, коли стосунки між викладачами стають відвертими, проявляється симпатія, теплота, взаємодопомога, почуття ліктя, що так необхідно новачкові.

Висновки. Усі розглянуті чинники в сукупності складають систему роботи по підвищенню творчого зростання викладачів. За змістом вона охоплює вирішення наступних завдань: забезпечення управління чинниками, що впливають на процес творчого зростання; стимулювання власної активності і самостійності; привертання уваги педагогічного колективу до новацій; організацію творчої співпраці педагогів початківців з досвідченими; використання усього діапазону засобів і методів, які сприяють творчому зростанню викладачів; формування і розвиток індивідуального стилю діяльності педагога як творця.

1. Александров А.Д. *Творческая сущность человека // Человек в зеркале наук. СПб.: изд. СПб. университета, 1993. – 160 с.*

2. Антоненко М.Я. *Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [монографія] / Антоненко М.Я. – К.: Вища школа, 2008. – 247 с. – (Першотвір).*

3. Гончаренко С. *Український педагогічний словник / Гончаренко С. – К.: Либідь, 1977. – 376 с.*

4. Данилова Г.С. *Акмеологічна модель педагога в XXI столітті / Данилова Г.С. // Рідна школа. – 2003. – № 6. – С. 6 – 9.*

КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

5. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / Загвязинский В.И. // Сов. педагогика. – 1988. – № 1. – С. 70 – 75.
6. Зязюн І.А. Особливості професійної підготовки педагога / Зязюн Іван Андрійович // Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи; [методологічний семінар]. Зб. наук. праць. – Вип. 3. – К., 2000. – С. 36 – 42.
7. Иваницкий А.Т. Педагогика и психология высшей школы. СПб., 1996. – 575 с.
8. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика. – Учеб. пособие. – М. Академический проект, 2004. – 2-е изд. – 560 с.
9. Остапчук О. Система роботи учителя – основа творчої педагогічної діяльності / Остапчук О. // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 21 – 26.
10. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя: [монография] / Пехота Елена Николаевна. – К.: Вища школа, 1997. – 146 с.
11. Слостенин В.А., Исаев М.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. Педагогика: Учебное пособие. М.: Школьная Пресса, 2000. – 512 с.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2015

УДК 378:373.2.011.3 – 51

Світлана Сухорукова, викладач
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” ХОР

КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті схарактеризовані компоненти, критерії та показники технології формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вихователя. Визначено та обґрунтовано, що структура індивідуального стилю професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку складається із сукупності взаємопов'язаних компонентів.

Ключові слова: компоненти, критерії, показники, технологія, індивідуальний стиль.

Літ. 7.

Светлана Сухорукова, преподаватель
Комунального учреждения “Харьковская гуманитарно-педагогическая академия” ХОС

КОМПОНЕНТЫ, КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ У БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье охарактеризованы компоненты, критерии и показатели технологии формирования индивидуального стиля педагогической деятельности будущего воспитателя. Определено и обосновано, что структура индивидуального стиля профессиональной деятельности воспитателя детей дошкольного возраста состоит из совокупности взаимосвязанных компонентов.

Ключевые слова: компоненты, критерии, показатели, технология, индивидуальный стиль.

Svitlana Sukhorukova, Lecturer of Public Institution
“Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy”

COMPONENTS, CRITERIA AND INDICATORS FOR THE TECHNOLOGY OF FORMATION OF INDIVIDUAL STYLE OF PROFESSIONAL ACTIVITY AT THE FUTURE TEACHERS OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

The article describes the components and criteria and indicators of technology of formation of individual style of pedagogical activity of the future educator. It was determined and soundly that the structure of individual style of professional work of the teacher of preschool children consists of a set of interrelated components.

Keywords: components, criteria, indicators, technology, personal style.

Постановка проблеми. Майбутній педагог є безпосереднім реалізатором державної політики щодо розвитку й формування підростаючого покоління. Від професіоналізму педагога значною мірою залежить якість його педагогічної діяльності щодо виховання і навчання майбутнього покоління.

На сучасному етапі розвитку національної системи педагогічної освіти ця аксіома зумовлює зростання вимог до підготовки педагога, зокрема вихователя дітей дошкільного віку.

Важливою проблемою залишається пошук ефективних шляхів, забезпечення необхідних і достатніх умов для вдосконалення процесу